

Vinko Möderndorfer: *Omejen rok trajanja*. Ljubljana: Cankarjeva založba 2003.

Omejen rok trajanja skuša biti, čeprav ironično humorna, zgodba o resnih stvareh, o človekovi stiski, ugaslih upih, kompromisih, porazih, ljubezni, smislu in smrti. A je pravzaprav karikatura. Ne zaradi hiperboličnega cinizma, temveč zato, ker se vse, za kar si pripovedovalec prizadeva, da bi nam razkril o sebi, sprevrže v svoje nasprotje. Fiktivni svet dnevnike intime namreč ponuja dve resničnosti; tisto, za katero si prizadeva junak, in ono drugo, ki mu uhaja iz vseh koncev, pa je vendar edina, ki nas prepriča.

Tenkovestna izpoved štiridesetletnika, porojena iz slutenj neozdravljive bolezni, obeta obup na smrt obsojenega in seveda njegov kompendij – človekovi usodi neodtujljivo hrepenenjsko vizijo izgubljenega: "Kako vse drugače bi ravnal, če bi imel novo priložnost, en sam dan, en trenutek ..." Sumljivo postane, ko beremo, da je glavni razlog za junakov pesimizem dejstvo, da življenje že lep čas ne nagrajuje več njegovih prizadevanj in naporov. Zaupa nam, da je brez dela, sedemnajst let v partnerstvu z žensko, ki je nikoli ni imel zares rad, ona pa ga je še manj razumela. Izvrstno sta se ujela le v spolnosti. Sedaj mu pije kri; vsak dan ga spomni, da je zguba in njeno breme. Imata petnajstletno hčerko, za katero se mu niti sanja ne, kdaj je tako zrasla. Označi se za človeka številnih slabosti. Širokogrudno prizna, da odkritost ravno ni njegova vrlina, preveč laže (da ne bi prizadel drugih), je strahopetec, slabič itn. Ko nas hkrati ves čas novači, da ni najslabše sorte tip, zaman čakamo sadove kesanja. Je kulturnik in naj bi bil tudi intelektuallec, a edino njegovo priporočilo so pogosto citirani avtorji – Marquez, Brecht, Sofokles itd.

Čudimo se, od kod izobražencu, ki čisla in – predvidevamo – tudi razume te velikane, takšna nezmožnost refleksije, tako pritlehni življenjski nazori in tako iztirjena moralna ekonomija.

Prav zaradi slednjega predstavljajo največji bralni napor njegovi eksistencialni kriki po empatiji in sočutju, prevzetna gotovost, da mu sentimenta nihče ne bo odrekel, ko smo vendar vsi na poti k istemu koncu, vsi krvavi pod kožo, vsi bolj ali manj skvarjeni. "Vsi smo tam. /.../ Z avtomobili, podjetji, ženami, ločitvami, ambicijami, partijskimi knjižicami, skritimi na dnu predalov ali globoko zamrznjenimi v frizerjih, čakajoč, da nastopi odjuga, s fotografijami svojih otrok, z lažmi in resnicami, trebuhi, celulitom, pokvarjenimi kolki, s svojim malim, intimnim rakastim obolenjem, z zajebanimi fuki, prehitrimi izlivi, izdajstvi, skratka, z vsemi pizdarijami, ki smo si jih zakuhali v teh dvajsetih letih ..."

Še vedno potrpežljivo čakamo, kdaj bo strašljiva podoba smrti končno ožarila bivajoče z drugačno lučjo. Kje je tesnoba, v kateri naj bi svet izgubljal bližino? Očitno je ob svojo kataklizmično moč, kajti kulturnik še naprej goji umetelnost laži in pretvarjanja, zavrača posledice svojih dejanj in vztrajno neguje svoj ranjeni egocentrizem. Brezposelnost je moteča zanj le toliko, kolikor ni sam v poziciji moči, prezir do povzpeticov je dejansko zavist do uspešnejših. Z žensko vztraja iz golega komformizma in otroka ne neha zanemarjati. A junak vendarle dočaka epifanijo; voljo do moči najde v skrajno altruistični viziji, da bo suicidni punc z roba, ki jo mimogrede sreča za nekim smetnjakom, omogočil človeka dostojno življenje. Ker ga menda potrebuje in ker jo on ljubi. Po dveh bežnih skupnih srečanjih namreč spozna, da sta sorodni duši.

"Ko sem ležal ob njej, je samo sodeloval, ni kazal zanimanja, ni me vodil on, kot se je to dogajalo ponavadi, nisem bil jaz njegov suženj, temveč on moje orodje. To pa najbrž pomeni, da je moja navezanost na Željko globlja. Bistvena. Pomembna. In to je najvažnejše. Imeti rad zaradi skupnega utripa, ne zaradi potešitve in posedovanja." In mi naj verjamemo njegovim plemenitim vzgibom, njemu, izumitelju igre 'Inflagranti', tj., kako zmanipulirati, čustveno zlorabiti in tako rekoč posiliti ne preveč samozavestno in ne pretirano lepo študentko slavistike ali drugih humanističnih ved. Nasedemo naj, da gre za absolutnega spreobrnjenca, katerega edina skrb bo od sedaj naprej celiti dekletovo iznakaženo dušo ali tisto, kar je od nje ostalo. Kakorkoli že, kulturnik niti za hip ne pomisli, da morda ni edinstvena rešilna bilka, in še manj, da si ne bi privoščil njenega, sicer podarjenega, nerazvitega anoreksičnega telesa otroka, čeprav verjetno ni tako skrajno retardiran, da ne bi doumel, da ni težko izsiliti hvaležnost nekoga, ki ga v življenju še niso pobožali brez računa. Ali da odvisniki naredijo marsikaj, da bi si zagotovili narkotike. Bil je namreč vesten vir tablet, ki jih je potrebovala, da bi lahko odplavala, upajoč, da enkrat za zmeraj.

Ker je tako drugačna in končno nekdo, ki ga potrebuje (spomin na hčerko je menda že izpuhtel), postane sedaj dekle tisti magični katapult, ki mu omogoči, da končno pusti za seboj vso umazanijo, ki se je nabirala dolgi sedemnajst let, in začne znova. V dvoje, seveda. A kaj ko menda sreča na tem svetu ljudem ni namenjena, čeprav je usmiljeni kulturnik prepričan, da ima več pravice do nje kakor drugi. Potem ko si dekle že sedemnajstič skuša vzeti življenje, mu je ne prepustijo več v oskrbo. In prav je tako, saj ni mogoče zaupati človeku, ki

mu kljub skrajnemu trepetu za preživetje ljubljene osebe ne uide nobena zadnjična okroglin na urgenci in ki se, mimogrede, razglaša za ljubitelja živali, a ne pozabi omeniti – ne brez veselja –, kako so se pasji mladiči cvileče dušili v plastični vreči, ko jo je odvrغل v vodo.

Njegovo razsvetljenje ima tako omejen rok trajanja, da po nekaj prespanih dneh, ko ugotovi, da dekleta najverjetneje res ne bo več nazaj, z buketom vrtnic oddrvi v svojo staro družinsko vprego. Tam pa je nekdo že zasedel njegovo mesto. Pomislimo, kako za konec nadvse primeren moto nosi ta roman (*Kdor je slabič, je pač slabič. V vseh časih enako ...*), vendar junak še ne odneha: "Smrt je tu, v kosteh, je sestavni del mesa in dihanja, živet je treba z njo, o njej neprestano razmišljati in jo postavljati ob bok vsemu, kar v življenju počnemo. Šele takrat dobi vse naše početje pravo težo in smisel." Težo že, vendar smisel?

Videti je, da je pred obličjem smrti (lahko bi bil HIV pozitiven, tega ne vemo) uzrl življenje kot skrivnost, na ozadju nič začutil življenje kot dar, morda je za rep ujel celo Smisel. Pomota, beremo dalje: "/.../ nobene pomiritve ni, nobene modrosti, nobene razlike v letih, nobenih pedofilskih predsodkov, iz krvi smo, iz mesa, ki utripa, ki nas vodi, nobenih zavor, nobenih mehanizmov, še države ni, ne policije, ne morale, ki bi nas ustavila, obvarovala pred nami samimi." Z enako željo po ohranjanju paradoksa se "odleplja" z roba nebotičnika: "Želim si živeti! Samo to. Živeti! Najbolj od vsega!"

Zaradi psihološke nekonsistentnosti upodobljenega junaka trpi verjetnost oz. prepričljivost pripovedi (njen skrajni verizem priča o tem, da golo življenje še ni zadosten razlog za upodobitev). Torej ne gre ničesar jemati zares – vzgibi in motivacije, ki naj bi junaka pripeljali do bistveno novih življenjskih spoznanj, do Drugega v njem, so kontingentni, pravzaprav biološki impulzi. Zaradi istih razlogov si tudi njegovega samomora, če se je ta res dogodil, ne moremo prav osmisliti. Vsiljuje se misel, da je junakova neuspela pot preobrazbe, ki se spogleduje z največjimi metafizičnimi enigmami, dejansko le spretno izdelano kulise za pornografske izlive. Ne vem, koga naj bi sicer preslepil *herojski spopad* v bran dekletu, ki so jo nezavestno ali pri zelo šibki zavesti množično posiljevali. Le pervertirani sadist bi ne izgubil veselja in zbranosti za vse podrobnosti in že takrat na tihem snoval, kako jo bo, ko bo spet v njegovih rokah, lahko kaznoval, ker so jo tako oskrunili.

Pred več kot stoletjem je André Gide svoj odlični roman naslovil *Amoralnež* (*L'Immoraliste*). Njegov junak zase zahteva strogo in pravično sodbo. Zdi se, da je kljub prevrednotenju vrhovnih vrednot in prepoznanju zahodne metafizike kot nihilizma, ki je tostranstvu odrekel vso veljavo, zavest o dobrem in zlu takrat še živela, četudi kot sij že ugasle zvezde. Sodobni umetnosti torej ni preostalo drugega, kot da govori o svetu le še po človekovi podobi, z vednostjo, da si je človek ves čas smisel in mero krojil sam, le, da je na to vmes pozabil in začel verjeti, da sta mu bila podarjena. Ali se lahko *človeško*, potem ko je bila razkrinkana ničnost vrednot, sploh obdrži v svetu brez mere? Roman Vinka Möderndorferja nam skuša nekaj sporočiti o tem. Vsaj meni se zdi, da nam sporoči premalo.